

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

TİCARET SAVAŞLARINDAN VİRÜS
TARTIŞMALARINA: ABD-ÇİN TİCARİ
İLİŞKİLERİ

Merve ÖZCAN
İKV Uzman Yardımcısı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

TİCARET SAVAŞLARINDAN VİRÜS TARTIŞMALARINA: ABD-ÇİN TİCARİ İLİŞKİLERİ

Merve ÖZCAN, İKV Uzman Yardımcısı

Genel Tespitler

- 45'inci ABD Başkanı Donald Trump, Beyaz Saray'a geldiği günden beri ticaretten teknolojiye, çevreden göçe kadar birçok alanda büyük tartışmalar yaratan kararlara imza attı.
- Başkan Trump'ın ticaret alanındaki tartışmalı kararlarından ve korumacılığundan en çok etkilenen ülke hiç şüphesiz ki Çin oldu.
- Düşük maliyetli üretim sayesinde küresel tedarik zincirlerinin egemen ülkesi haline gelen Çin karşısında ABD'nin yıllar içerisinde artan ticaret açığı, Donald Trump öncülüğündeki Vaşington yönetiminin "ticaret savaşları" olarak bilinen ve yaklaşık iki yıldır devam eden sürecin düğmesine basmasına sebep oldu.
- Sadece ticaret ile sınırlı kalmayan bu süreç, teknoloji alanına da sıçrayarak başta Çinli dünya devi *Huawei* olmak üzere birçok işletmenin olumsuz etkilenmesine yol açtı.
- Taraflar arasında çoğunlukla aynı gün yürürlüğe giren ve bu sebeple "misilleme" olarak nitelendirilen ithalat vergileri, özellikle ABD'nin Çin'den satın aldığı hemen hemen bütün ürünleri etkiledi.
- Süreç içerisinde oranları da ticaret savaşının seyrine göre artıp azalan ek vergilerde ABD ile Çin arasında sağlanan uzlaşmalar, genellikle G20 zirveleri gibi uluslararası kamuoyunun baskısının yüksek olduğu ortamlarda gerçekleşti.
- Haziran 2019'da Japonya Dönem Başkanlığı kapsamında Osaka'da düzenlenen 14'üncü G20 Zirvesi'nde sağlanan uzlaşmanın ardından ABD ile Çin arasında Kasım ayında imzalanması planlanan Birinci Faz Ticaret Anlaşması, 15 Ocak 2020'de resmîyet kazandı ve 14 Şubat 2020'de yürürlüğe girdi.
- Çin'in 2020 ve 2021 yıllarında sanayi ürünleri, hizmetler, tarımsal ürünler ve enerji olmak üzere dört alanda ABD'den gerçekleştireceği ithalatı, 2017 seviyesinin 200 milyar dolar üzerine çıkarma sözüne karşılık ABD ise Çin'e uygulanan ek vergileri daha fazla artırmama taahhüdünde bulundu.
- Taraflar arasında sorun teşkil eden Çin'in zorunlu teknoloji transferi ve yerel işletmelere sağladığı devlet teşvikleri gibi yapısal konular, Kasım ayında gerçekleştirilecek ABD başkanlık seçimlerinden önce müzakerelerine başlanması hedeflenen İkinci Faz Ticaret Anlaşması'na bırakıldı.
- Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın imzalandığı günlerde Çin'den dünyaya yayılmaya başlayan yeni nesil koronavirüs, ABD ile Çin arasında sağlanan ateşkese gölge düşürdü.
- Virüsün çıkış noktasının Çin olması sebebiyle ırkçı söylemler benimseyen ABD Başkanı Trump, karantina uygulamaları ve aksayan küresel tedarik zincirleri gibi sebeplerden dolayı küçülen Çin ekonomisinin taahhüt ettiği ithalatı gerçekleştirememesi yüzünden İkinci Faz Ticaret Anlaşması'na dair olumlu sinyaller vermiyor.

1. Pimi Çekilen Ticaret Savaşları

ABD'nin 45'inci Başkanı olarak Ocak 2017'de Beyaz Saray'da göreve başlayan Donald Trump, daha seçim kampanyası yürüttüğü dönemde birtakım korumacı ve milliyetçi adımlar atacağına sinyallerini vermeye başlamıştı. Demokratların adayı Hillary Clinton ile girdiği yarışta Donald Trump, "önce Amerika!" (*America first!*) ve "Amerika'yı yeniden muhteşem yap!" (*make America great again!*) sloganlarıyla ABD'nin artan dış ticaret açığını kapatmayı ve üretimi ülkesine geri getirmeyi amaçladığını açıkça belli etti.¹ 8 Kasım 2016 tarihinde gerçekleşen başkanlık seçimlerinden galibiyetle çıkan Donald Trump, görevi selefi Barack Obama'dan 20 Ocak 2017 tarihinde devraldı.² Başkanlık koltuğuna oturduğu andan itibaren ise seçim sürecinde sıklıkla dile getirdiği birçok korumacı karara imza atmaya başladı.

Bu kararlar arasında 2013 yılından beri AB ile ABD arasında müzakereleri sürdürülen TTIP'in (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*) rafa kaldırılması, ABD'nin Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) ile Paris Anlaşması'ndan çıkması ve 1994 yılında yürürlüğe giren Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) yeniden müzakereye açılması gibi radikal adımlar yer aldı. Bu ve benzeri kararlar ile birçok ülkeyi hedef alan Vaşington yönetimi, son yıllarda ticaret açığının artmakta olduğu Çin'e karşı da saldırgan bir tutum içerisine girdi. Bu doğrultuda Donald Trump'ın göreve başlamasının hemen akabinde Çin ve Güney Kore'den ithal edilen çamaşır makineleri ile güneş panellerine ABD pazarına zarar verdikleri gerekçesi ile korunma önlemleri uygulanmaya başlandı.³

Bu hamle ile başlayan süreç, birçok misilleme ve diğer ülkelere yayılma adımlarıyla devam etti. Nitekim Çin ve Güney Kore de ABD'ye benzer soruşturmalara açtı ve vergiler koydu. O güne kadar kendine dünya gündeminde çok fazla yer bulmayan soruşturmalara ve gümrük vergileri, ABD'nin birkaç muafiyet dışında tüm ülkelere ithal ettiği çelik ile alüminyuma Mart 2018'de ek vergi getirmesiyle bir anda tüm dikkatleri üzerine çekti.⁴ Söz konusu vergiler, Nisan 2017'de başlatılan ve ABD Ticaret Bakanlığı'nın 1962 Ticaret Genişleme Yasası'nın 232'nci Maddesi kapsamında ithal çelik ile alüminyumun ülkenin ulusal güvenliğini tehdit edip etmediğinin araştırıldığı soruşturmanın ardından geldi.⁵

İlgili soruşturmanın ardından ABD Başkanı Trump'a üç seçenek sunuldu. Bunlardan ilki Brezilya, Çin, Kosta Rika, Mısır, Hindistan, Malezya, Rusya, Güney Afrika, Güney Kore, Tayland, Türkiye ve Vietnam olmak üzere 12 ülkeden yapılan çelik ithalatına en az %53 vergi getirilmesi iken, ikincisi tüm ülkelere satın alınan çeliğin 2017 yılındakinin

¹ CNN Politics, (2016), Donald Trump's foreign policy: 'America first',

<https://edition.cnn.com/2016/04/27/politics/donald-trump-foreign-policy-speech/index.html> Erişim Tarihi: Haziran 2020

² The White House, (2017), The Inaugural Address, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/the-inaugural-address/> Erişim Tarihi: Haziran 2020

³ Aran, B. (2018), Küresel Ticaret Savaşları: Hazırlık Atışları Başladı mı?

<https://www.tepav.org.tr/upload/files/1528459628->

[7.Kuresel Ticaret Savaşlari Hazirlik Atislari Basladi Mi.pdf](#), Erişim Tarihi: Haziran 2020

⁴ US Department of Commerce, (2018), U.S. Department of Commerce Announces Steel and Aluminum Tariff Exclusion Process, <https://www.commerce.gov/news/press-releases/2018/03/us-department-commerce-announces-steel-and-aluminum-tariff-exclusion>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

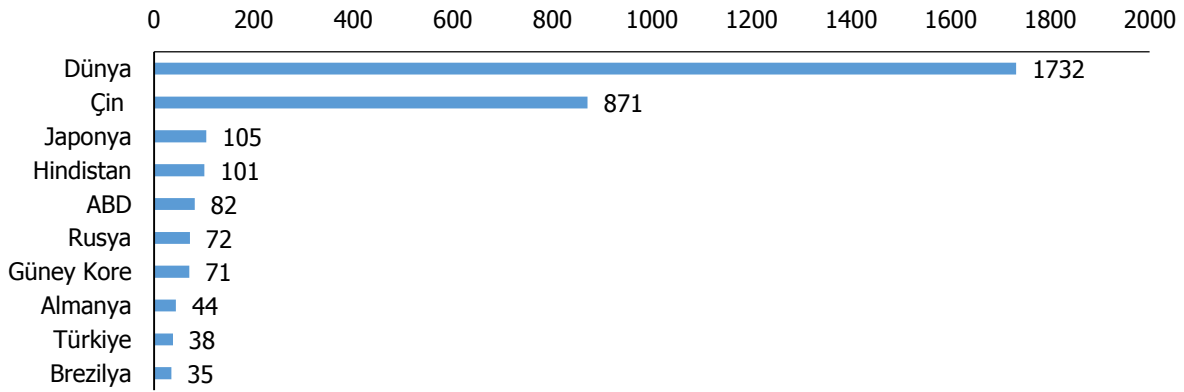
⁵ İKV E-Bülteni, (2018), Dünyanın Trump ile İmtihani: Ticaret Savaşları Kapıda mı?

https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=9213&id=9216, Erişim Tarihi: Haziran 2020

%63'ü oranında sınırlandırılarak kota uygulanmasıydı.⁶ Çelik ve alüminyuma ilişkin yürütülen soruşturmanın ardından Başkan Trump'a sunulan üçüncü ve son öneri ise tüm ülkelerden ithal edilen çeliğe en az %24 vergi getirilmesi oldu.⁷ ABD Başkanı bu üç seçenek arasından sonuncusunu seçerek, tüm ülkelerden yapılan çelik ithalatına %25 ve buna ek olarak alüminyum ithalatına da %10 gümrük vergisi getirdi. Böylelikle büyük çoğunluğu yurt dışından ithal edilen ve otomobil, uçak, makine ve inşaat gibi ürünlerin ve sektörlerin en önemli ham maddeleri arasında yer alan çelik ile alüminyumda talebin yerli üreticilere kaydırılması amaçlandı.

Peki, neydi bir anda dünya gündemine bomba gibi düşerek tüm dikkatleri üzerine çeken çeliğin alametifarikası? *Worldsteel* verilerine göre 2017 yılında dünyadaki ham çelik üretiminin neredeyse yarısını Çin gerçekleştirdi, ardından Japonya, Hindistan, ABD, Rusya, Güney Kore, Almanya, Türkiye ve Brezilya geldi (bkz. Grafik 1).⁸ Çin'in çelikteki hegemonyasının bu denli güçlü olmasının ise üretimde sahip olduğu kapasite fazlasından kaynaklandığı ifade ediliyor.⁹

Grafik 1: Ham Çelik Üretiminde Ülkelerin Sıralaması (2017, milyon ton)

Kaynak: *Worldsteel*

Yürütülen soruşturmanın akabinde ABD tarafından tüm ülkelerden ithal edilen çelik ile alüminyuma Mart 2018'de getirilen vergilerden AB, Kanada ve Meksika'ya 1 Haziran 2018'e kadar, Avustralya, Arjantin ve Brezilya'ya ise süresiz muafiyet tanındı. Bunlar dışında kalan ülkelerin ise çelik ve alüminyumun ABD'nin ulusal güvenliği üzerindeki etkilerine ilişkin Vaşington yönetiminin tereddütlerini gidermesi gerekecekti.

⁶ US Department of Commerce, (2018), *Secretary Ross Releases Steel and Aluminum 232 Reports in Coordination with White House*, <https://www.commerce.gov/news/press-releases/2018/02/secretary-ross-releases-steel-and-aluminum-232-reports-coordination>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

⁷ A.g.e.

⁸ Worldsteel Association, *Total Production of crude steel*, https://www.worldsteel.org/steel-by-topic/statistics/steel-data-viewer/P1_crude_steel_total/IND/CHN/WORLD_ALL,

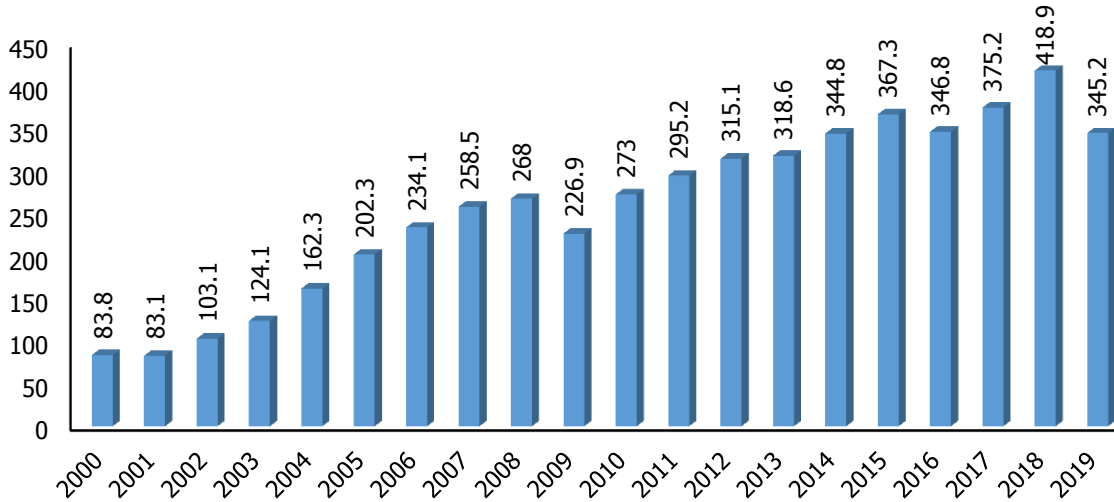
⁹ S&P Global, (2019), *Analysis: China stares at steel overcapacity amid replacement facility growth* <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/metals/101819-analysis-china-stares-at-steel-overcapacity-amid-replacement-facility-growth#:~:text=In%20total%2C%202008.57%20million%20mt,year%2C%20according%20to%20Platts%20analysis.&text=This%20will%20take%20China's%20total,the%20end%20of%20this%20year>. Erişim Tarihi: Haziran 2020

İşte dünyanın iki yıldan fazla süredir gündeminden düşmeyen ABD ile Çin arasındaki gerginliklerin pimi, ABD Başkanı Donald Trump'ın ithal çelik ile alüminyuma getirdiği gümrük vergileri ile çekildi. Sadece Çin'i hedeflemeyen, tüm dünya karşısında son derece saldırgan bir hamle olan bu vergiler, karşılıklı misillemeler ile devam etti ve sonucunda dilimize "ticaret savaşları" olarak kullandığımız magazinsel tabiri kattı. ABD liderliği ve uluslararası liberal kurumların yönlendirmesi ile şekillenen İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde öğretiler hep serbest ticaretin taraflara fayda sağladığı ve küresel refahı artırdığı yönünde olsa da son yıllarda alınan korumacı kararlar ile bu öğretilerin temelleri sarsılmaya başladı. Sonucunda ise karşılıklı hayata geçirilen misillemelerle ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşları hem bir çığ gibi büyüdü hem de birçok farklı alana sıçradı.

2. Misillemelerle Harlanan Ticaret Savaşlarının Gölgesindeki 2018 ve 2019

Çin'in yıllar boyunca dışarıya kapalı olan ekonomisi, 2001 yılında gerçekleşen DTÖ üyeliği ile liberalleşmeye başladı ve bugün gelinen noktada 20,5 trilyon dolarlık GSYH'ye sahip ABD'den sonra 13,6 trilyon dolar ile dünyanın ikinci büyük ekonomisi haline geldi.¹⁰ Başlangıçtaki büyüme stratejisini ucuz iş gücü ve ileri teknoloji ürünler de dâhil olmak üzere birçok malın emek yoğun ara mallarını üretmek üzerine kuran Çin, "dünyanın fabrikası" olarak anılmaya başlandı.¹¹ "Çin malı" ürünlerin tüm dünyayı bir ağ gibi sardığı ve birçok ülkenin daha ucuz üretim için tercih ettiği Çin, 2018 itibarıyla gerçekleştirdiği 2,5 trilyon dolarlık ihracatıyla dünya birincisi olarak konumlanıyor.¹² Bunun neticesinde birçok ülkenin Çin karşısında büyük ticaret açıkları bulunuyor ve bu ülkeler arasında ABD de yer alıyor (bkz. Grafik 2).

Grafik 2: ABD-Çin Ticaret Açığı (milyon dolar)

¹⁰ Dünya Bankası, *GDP (current US\$)*

https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?most_recent_value_desc=true&view=chart, Erişim Tarihi: Haziran 2020

¹¹ *Investopedia*, (2020), *Why China is "the world's factory"*,

<https://www.investopedia.com/articles/investing/102214/why-china-worlds-factory.asp>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

¹² Dünya Bankası, *Merchandise exports (current US\$)*,

https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MRCH.CD.WT?most_recent_value_desc=true&view=chart, Erişim Tarihi: Haziran 2020

ABD'nin Çin karşısında yıllar içerisinde artan ticaret açığından rahatsız olduğunu her fırsatta dile getiren Başkan Trump, Çin'den yapılan ithalata ek vergiler getirmek suretiyle Çin mallarını daha pahalı hale getirerek ticaret açığını düşürmeyi kendine amaç edindi. Mart 2018'de çelik ile alüminyuma Vaşington yönetimi tarafından getirilen tek taraflı vergileri, art arda hayata geçirilen misillemeler takip etti. Bugüne kadar ABD, Çin'den ithal edilen 360 milyar dolar değerinde malın ithalatına vergi getirirken, karşılığında Çin 110 milyar dolar değerinde Amerikan ürününe vergi koydu.¹³

Mart 2018'de ABD Başkanı Donald Trump'ın birkaç istisna ülke dışında tüm dünyadan ithal ettiği çelik ile alüminyuma ek vergi getirmesinin ardından söz konusu vergiler 23 Mart 2018 tarihinde yürürlüğe girdi.¹⁴ Bunun devamında Pekin yönetimi, 2 Nisan 2018 tarihinde içlerinde uçak ve soya fasulyesinin de bulunduğu 3 milyar dolar değerindeki 128 Amerikan ürününe %25'e varan vergiler getirdi.¹⁵ Bundan bir gün sonra 3 Nisan'da ABD Ticaret Temsilciği (USTR), 50 milyar dolar değerinde %25 vergi getirilebilecek 1.334 Çin menşeli ürünü içeren bir liste yayımladı.¹⁶ ABD'nin bu hamlesine cevap gecikmedi ve bir gün sonra 4 Nisan'da Pekin yönetimi, ABD'den yapılan 50 milyar dolarlık ürüne misilleme niteliğinde %25 oranında vergi getirme planını duyurdu.

Devamında mayıs ayında taraflar arasında müzakereler gerçekleşti ve sular bir süreliğine duruldu. Öyle ki ABD ile Çin, ithalat için planladıkları ek vergileri rafa kaldırmaya karar verdiklerini duyurdu.¹⁷ Yaklaşık bir ay süren sakinliğin ardından 15 Haziran 2018 tarihinde ABD tarafından yapılan açıklamada Çin'den ithal edilen 34 milyar dolarlık ürüne %25 oranında gümrük vergisinin 6 Temmuz 2018'de, kalan 16 milyar dolarlık ürüne yönelik vergilerin ise daha ileriki bir tarihte yürürlüğe gireceği duyuruldu. Bunun akabinde Pekin yönetimi, 16 Haziran'da 106 Amerikan ürününe %25'lik ek vergi içeren listeye 6 Temmuz'da yürürlüğe girecek 34 milyar dolar değerinde 545 ürün daha ekledi.¹⁸ Bu adıma Vaşington yönetiminin misillemesi gecikmedi ve 18 Haziran'da ABD Başkanı Trump, çalışanlarına %10 ek gümrük vergisi getirilebilecek 200 milyar dolar değerinde Çin ürününü içeren bir liste hazırlamaları için talimat verdi.¹⁹

¹³ BBC News, (2020), A quick guide to the US-China trade war, <https://www.bbc.com/news/business-45899310>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

¹⁴ A.g.e.

¹⁵ CNBC Markets, (2018), China announces it's imposing new tariffs on 128 US products, <https://www.cnbc.com/2018/04/01/china-announces-new-tariffs-on-us-meat-and-fruit-amid-trade-war-fears.html>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

¹⁶ Reuters, (2020), Timeline: Key dates in the U.S.-China trade war, <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-timeline/timeline-key-dates-in-the-u-s-china-trade-war-idUSKBN1ZE1AA>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

¹⁷ The New York Times, (2018), U.S. Suspends Tariffs on China, Stoking Fears of a Loss of Leverage, <https://www.nytimes.com/2018/05/20/us/politics/mnuchin-kudlow-china-trade.html>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

¹⁸ China Briefing, (2020), The US-China Trade War: A Timeline, <https://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

¹⁹ The New York Times, (2018), Trump Threatens Tariffs on \$200 Billion in China Goods, Escalating Fight, <https://www.nytimes.com/2018/06/18/us/politics/trump-says-us-may-impose-tariffs-on-another-200-billion-worth-of-chinese-goods.html>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

Taraflar arasında ilk vergiler, 6 Temmuz 2018 itibarıyla hayata geçirildi. İçerisinde otomobil, hard disk ve uçak parçaları gibi çok sayıda ürünün yer aldığı 34 milyar dolar değerindeki Çin menşeli ürüne ABD tarafından %25 oranında gümrük vergisi uygulanmaya başlandı. Çin de aynı tarihte içerisinde tarım ürünleri, otomotiv ve su ürünlerinin yer aldığı 34 milyar dolar değerindeki 545 Amerikan ürüne %25 vergi getirdi.²⁰ 10 Temmuz 2018 tarihinde USTR, Başkan Trump'ın talimatı üzerine hazırlanan Çin'den ithal edilen 200 milyar dolar değerinde %10 vergi getirilebilecek 6.000'den fazla ürünü içeren bir liste yayımladı.²¹ 2 Ağustos 2018 tarihinde bu listedeki ürünlere yine Başkan Trump'ın talimatı ile %10 yerine %25 vergi getirilebileceği duyuruldu.

Karşı taraftan hamle gecikmedi ve bir gün sonra 3 Ağustos'ta Çin Ticaret Bakanlığı, ABD'den ithal edilecek ürünlere uygulanacak vergilerin ikinci turunu açıkladı.²² Bu kapsamda 60 milyar dolar değerindeki 5.207 ABD ürüne %5 ile %25 arasında değişen vergilerin uygulanması gündeme geldi. Buna göre içlerinde tarım ürünleri, gıda ve tekstil ürünleri, kimyasallar, metal ürünleri ve makinelerin bulunduğu 2.493 ürüne %25; bazı gıda ürünleri, mukavva ve kimyasal sanat eserleri gibi ürünleri kapsayan 1.078 ürüne ise %20 vergi getirilmesi planlandı. Yine bazı tarım ürünleri, kimyasallar ve züccaciye eşyalarından oluşan 974 ürüne %10 ve kimyasallar, makina ve tıbbi cihazların da aralarında bulunduğu 662 ürüne %5 vergi getirilmesinin öngörüldüğü duyuruldu.²³

Bunun akabinde ABD, Çin'den ithal edilen 16 milyar dolar değerinde olan ürünleri içeren listeyi güncelleyerek, 23 Ağustos'tan itibaren bu ürünlere daha önce duyurulan %10 yerine %25 oranındaki verginin getirileceğini paylaştı.²⁴ Bu adıma misilleme olarak Çin Ticaret Bakanlığı da aynı şekilde 23 Ağustos'tan itibaren geçerli olacak şekilde 16 milyar dolar değerindeki ABD ithalatına vergi getirileceğini duyurdu. Bu arada tarafların ilk yüz yüze görüşmesi, 22-23 Ağustos 2018 tarihlerinde Vaşington'da ABD Hazine Bakanlığı Müsteşarı David Malpass ile Çin Ticaret Bakan Yardımcısı Wang Shouwen arasında gerçekleşti ancak herhangi bir sonuç elde edilemedi.

Bunu takip eden günlerde 7 Eylül'de ABD Başkanı Donald Trump, gümrük vergisi tehditlerine bir yenisini daha ekleyerek, 267 milyar dolar değerinde Çin ürüne daha vergi getirme tasavvurunu açıkladı. Böylelikle ABD tarafından vergi getirilmekle tehdit edilen Çin ürünlerinin değeri 517 milyar dolara ulaşmış oldu.²⁵ 17 Eylül'de USTR, 200 milyar dolar değerindeki Çin ürününü içeren listeye son halinin verildiğini, vergilerin ilk etapta 24 Eylül'de %10, Ocak 2019 itibarıyla ise %25 olacak şekilde yürürlüğe gireceğini duyurdu. Bundan bir gün sonra Çin, ABD'nin söz konusu vergileri yürürlüğe koyması durumunda 60 milyar dolar değerinde Amerikan ürünü için telaffuz edilen tarifelerin hayata geçirileceğini açıkladı.²⁶ 24 Eylül'de ABD, 200 milyar dolar değerindeki Çin ürünü için öngördüğü gümrük vergisini hayata geçirerek, uyguladığı toplam vergiyi 250 milyar dolara çıkarmış oldu. Başlangıçta %10 olacak ve 2019 itibarıyla %25'e çıkarılacak

²⁰ *The Coronavirus Pandemic*, (2020), *What is the US-China trade war? How it started and what is inside the phase one deal*, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3078745/what-us-china-trade-war-how-it-started-and-what-inside-phase>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

²¹ A.g.e.

²² A.g.e.

²³ A.g.e.

²⁴ A.g.e.

²⁵ A.g.e.

²⁶ A.g.e.

vergiler karşısında Çin, 3 Ağustos'ta açıkladığı 60 milyar dolar değerindeki ABD ürününe %5 ile %10 arasında vergi koyarak karşılık verdi.²⁷

Devamında taraflar arasında liderler düzeyinde olmasa da az sayıda yüz yüze ve telefon vasıtasıyla görüşmeler gerçekleştirildi. 30 Kasım-1 Aralık 2018 tarihlerinde Arjantin'in dönem başkanlığında başkent Buenos Aires'te düzenlenen 13'üncü G20 Zirvesi, ABD ile Çin arasında yaşanan ticaret savaşları için önemli bir dönüm noktası oluşturdu. Zirvede bir araya gelen ABD Başkanı Donald Trump ile Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, ticaret savaşlarında "ateşkes" olarak nitelendirilen bir karara imza atarak, 1 Ocak 2019 tarihinde ABD tarafından %10'dan %25'e çıkarılacak vergilerin 90 gün ertelenmesi konusunda uzlaşıya vardı.²⁸ Bu kapsamda taraflar, 1 Mart 2019 tarihine kadar mevcut tarifeleri artırmamak ve yeni tarifeler uygulamamak üzere el sıkıştı. Çin'in ABD karşısındaki ticaret fazlasını azaltmak amacıyla tarım ve enerji başta olmak üzere yoğun miktarda Amerikan ürünü almayı taahhüt ettiği ateşkes kapsamında ayrıca fikri mülkiyet hakları ve teknoloji transferi gibi ABD'nin Çin'i eleştirdiği yapısal konuların da masaya yatırılması kararlaştırıldı.²⁹

G20 Buenos Aires Zirvesi kapsamında ticaret savaşlarında sağlanan ateşkesin ardından ilk zeytin dalı Çin'den geldi. 14 Aralık 2018 tarihinde Çin Maliye Bakanlığı, 1 Ocak 2019'dan geçerli olmak üzere 90 gün boyunca ABD'den ithal edilen otomobillerdeki ek %25 ve bazı otomotiv parçalarındaki ek %5 oranındaki vergilerin geçici olarak kaldırılacağını duyurdu.³⁰ Çin'in ithal otomobillere uyguladığı standart %15 oranındaki vergiye tabii olacak ABD menşeli otomobillerin ithalatının yanı sıra ABD'den alınan en önemli kalemlerden olan ve Temmuz 2018'de alımı durdurulan soya fasulyesi ithalatında da artışlar yaşanmaya başlandı. Ateşkesin sağlandığı G20 Buenos Aires Zirvesi'nin ardından ilk yüz yüze görüşme ise 7-9 Ocak 2019 tarihlerinde Pekin'de gerçekleşti. Başlangıçta iki gün sürmesi planlanan görüşme, ele alınması gereken konuların çokluğu ve yoğunluğu sebebiyle üç günde tamamlanmış olsa da taraflar, görüşmelerin devamlılığının sağlanması konusunda mutabık kaldı.

2019 yılının Ocak ve Şubat ayları, ABD ile Çin arasındaki ticaret görüşmeleri açısından "bir ileri iki geri" olarak nitelendirilebilecek şekilde geçti. Kimi zaman planlanan görüşmeler iptal edildi, kimi zamansa yüz yüze üst düzey görüşmeler gerçekleşti. Bu görüşmeler neticesinde en kayda değer gelişme, 24 Şubat'ta yaşandı. ABD Başkanı Donald Trump, yaklaşık bir hafta sonra 1 Mart'ta süresi dolacak olan ticari ateşkesi uzatma kararı aldığını ve %25'e çıkması öngörülen vergilerin bir müddet daha uygulanmayacağını duyurdu.³¹ Bu karara gerekçe olarak yürütülen görüşmelerde fikri mülkiyet hakları, teknoloji transferi, tarım, hizmetler ve pek çok önemli alanda daha

²⁷ A.g.e.

²⁸ Reuters, (2018), *US-China trade war: Deal agreed to suspend new trade tariffs*, <https://www.reuters.com/article/us-g20-argentina/u-s-china-agree-trade-war-ceasefire-after-trump-xi-summit-idUSKCN10031C>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

²⁹ Lee, S-H ve Lee, C., (2018) *G20 in Buenos Aires: End of US-China Trade War?*, <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2018/12/CO18206.pdf>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

³⁰ Reuters, (2018), *China to halt added tariffs on U.S.-made cars in easing of trade tensions*, <https://www.reuters.com/article/us-china-usa-auto/china-says-to-halt-additional-tariffs-on-us-made-cars-from-jan-1-idUSKBN10D165>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

³¹ *The Guardian*, (2019), *Donald Trump delays tariff hike on Chinese goods, sending stock markets soaring*, <https://www.theguardian.com/world/2019/feb/25/donald-trump-delays-tariff-hike-on-chinese-goods-after-great-trade-talks>, Erişim Tarihi: Haziran 2020

kayda değer gelişmeler yaşandığını gösteren Başkan Trump, yeni ateşkesin süresi için bir tarih belirtmezken, Çinli mevkidaşı Jinping'i mart ayında ticaret anlaşmasını tamamlamak üzere Florida'ya davet edebileceğini duyurdu.³²

Yaklaşık 1 aylık aradan sonra 28-29 Mart'ta Pekin'de bir araya gelen üst düzey yetkililer arasında gerçekleşen görüşmelerin ardından iki gün sonra 31 Mart'ta Çin, ABD menşeli otomobil ve otomobil parçalarına uygulanacağı 2018 yılında duyurulan ve Aralık ayında 1 Nisan'a kadar rafa kaldırılan %25 oranındaki vergilerin muafiyetinin uzatıldığını açıkladı.³³ Sıklaşan müzakerelere 3-5 Nisan tarihlerinde Vaşington'da devam edildi ve 4 Nisan'da ABD Başkanı Donald Trump, Çin Devlet Başkan Yardımcısı Liu He ile bir araya gelerek, gelecek dört hafta içerisinde taraflar arasında bir anlaşma sağlanıp sağlanamayacağını netlik kazanacağını belirtti. Sonrasında ise taraflar arasında iyi giden süreç sekteye uğradı ve 5 Mayıs'ta Başkan Trump, 24 Eylül 2018 tarihinden itibaren 200 milyar dolarlık Çin ürününe uygulanan %10'luk verginin %25'e çıkarılacağını duyurdu.³⁴ Hatırlanacağı üzere söz konusu vergilerin 1 Ocak'ta artırılması planlanırken, taraflar arasında sağlanan ateşkesin akabinde bu süre öncelikle 1 Mart'a ardından da süresi belli olmayacak şekilde ileri bir tarihe ertelenmişti. Ancak 5 Mayıs'ta Başkan Trump, Pekin yönetiminin ticaret anlaşmasını yeniden müzakere etmek istemesini sebep göstererek, tarifeleri artırma tehdidinde bulundu.

Bunun akabinde 10 Mayıs'ta ABD, Çin'den ithal edilen ve %10 gümrük vergisi uygulanan ürünler üzerindeki tarifeleri yakın geçmişte de dile getirdiği üzere %25'e yükseltti.³⁵ Ticaret savaşlarının bir sonraki perdesi zaman kaybetmeden üç gün sonra sahnelendi ve 13 Mayıs'ta Pekin yönetimi, 60 milyar dolar değerinde ABD menşeli ürüne uygulanan vergileri 1 Haziran itibarıyla artıracığını kamuoyu ile paylaştı.³⁶ Öte yandan Çin'in Devlet Konseyi Tarife Komisyonu tarafından alınan karar uyarınca, bazı ABD ürünleri için tarife muafiyeti uygulanacağı açıklandı.³⁷ Bu arada ticaret cephesinde olduğu kadar teknoloji cephesinde de yürütülen, hatta birçok uzmanın ABD'nin Çin'e karşı sergilediği saldırgan tavrın sebebi olarak gösterdiği zorunlu teknoloji transferi ve teknoloji alanında ABD'nin hegemonyasının sona erme ihtimali kaynaklı gerginlikler de devam ediyordu. Bu kapsamda uzun süredir topun ağzında olan dünyanın en önemli teknoloji devlerinden Çin menşeli *Huawei*, ABD tarafından 16 Mayıs'ta "kara listeye" alındı ve ABD menşeli şirketlerle iş yapmasına kısıtlamalar getirildi.³⁸ Ayrıca yeni üretilecek *Huawei*

³² BBC News, (2019), Donald Trump asks China to lift all US agricultural tariffs, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-47426028>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

³³ A.g.e.

³⁴ CNBC, (2019), Trump says tariffs on \$200 billion of Chinese goods will increase to 25%, blames slow progress in trade talks, <https://www.cnbc.com/2019/05/05/trump-says-tariffs-on-200-billion-of-chinese-goods-will-increase-to-25percent-on-friday.html>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

³⁵ Tax Foundation, (2020), Tracking the Economic Impact of U.S. Tariffs and Retaliatory Actions <https://taxfoundation.org/tariffs-trump-trade-war/>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

³⁶ A.g.e.

³⁷ The US-China Business Council, (2019), https://www.uschina.org/sites/default/files/tariff_commission_notice_2019_no._2.pdf?utm_campaign=Marketing_Cloud&utm_medium=email&utm_source=Standalone+-+China+announces+tariff+retaliation+and+exclusion+process+-+May+13&utm_content=https%3A%2F%2Fwww.uschina.org%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Ftariff_commission_notice_2019_no._2.pdf, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

³⁸ Bureau of Industry and Security U.S. Department of Commerce, (2019), <https://www.bis.doc.gov/index.php/all-articles/17-regulations/1555-addition-of-certain-entities-to-the-entity-list-final-rule-effective-may-16-2019>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

marka cep telefonlarına *Play Store*, *Google Drive*, *Google Haritalar* ve *Youtube* gibi uygulamaların indirilmesine de kısıtlamalar getirildi.³⁹

ABD'nin kara listesinin gerisinde kalmayan Çin, 31 Mayıs'ta güvenilir şirketler listesi yayımladı ve bu kapsamda ülkenin piyasa kurallarına uymayan, sözleşmeleri ihlal eden ya da yerel şirketlerin aleyhine adımlar atan ABD'deki işletmeler, organizasyonlar ve bireyler kısaca alındı.⁴⁰ Bu adımın ertesi gününde Çin, 13 Mayıs'ta dile getirdiği 60 milyar dolar değerinde ABD ürününe %5 ile %25 arasında değişen vergileri yürürlüğe koydu.⁴¹ Devamında 18 Haziran'da ABD Başkanı Trump ile Çin Devlet Başkanı Jinping, 28-29 Haziran'da Japonya Dönem Başkanlığı kapsamında Osaka'da düzenlenecek G20 Zirvesi öncesinde uzun süredir sekteye uğrayan ticaret görüşmelerine telefon üzerinden devam etti.⁴² Bunun devamı niteliğinde bir adım G20 Osaka Zirvesi'ne sayılı günler kala, 26 Haziran'da atıldı ve taraflar, geçici bir ateşkes üzerinde uzlaşmaya vararak, Osaka'da yarım kalan ticaret görüşmelerine devam etme kararı aldı. ABD'nin geçmiş aylardaki 300 milyar dolar değerinde Çin ithalatına %25 vergi getirme düşüncesini G20 Zirvesi'nde rafa kaldırması ve Trump'ın ticaret görüşmelerine altı ay ek süre tanınması yönünde beklentiler zirve öncesindeki gündem maddeleriydi.⁴³

28-29 Haziran 2019 tarihlerinde Japonya'nın Osaka şehrinde düzenlenen 14'üncü G20 Zirvesi'nde ABD ile Çin arasında ticaret alanında kısmen de olsa bir uzlaşma daha sağlandı. ABD Başkanı Donald Trump, ülkesindeki şirketlerin Çin menşeli teknoloji devi *Huawei*'ye ürün satmasına yönelik kısıtlamaların kaldırılmasına yeşil ışık yaktı.⁴⁴ Aynı zamanda ABD Başkanı, daha önce gündeme getirdiği 300 milyar dolar değerinde Çin'den gerçekleşen ithalata vergi getirme tasavvurunu da rafa kaldırdığını kaydetti. Yeni tarifelerin hayata geçirilmeyeceğine yönelik açıklamalarda bulunan taraflar, yarım kalan ticaret görüşmelerine de devam edileceği mesajını verdi.⁴⁵ Bunu takip eden günlerde Vaşington yönetimi Çin'e bir zeytin dalı uzatarak, vergi oranı Temmuz 2018'de %25'e çıkarılan ithal ürünlerden 110 tanesine muafiyet getirdi.⁴⁶

30-31 Temmuz 2019 tarihlerinde ABD Ticaret Temsilcisi Robert Lighthizer, ABD Hazine Bakanı Steven Mnuchin ve Çin Devlet Başkan Yardımcısı Liu He Şangay'da iki gün süren görüşmelerde bir araya geldi.⁴⁷ G20 Osaka Zirvesi'nden sonra tarafların ilk yüz yüze görüşmesi olan Şangay buluşması, Çin'in ABD'den domuz eti, soya fasulyesi ve diğer

³⁹ İKV Dergisi, (2019), Ticaretten Teknolojiye: ABD-Çin Gerginliği Yön mü Değiştiriyor?

https://www.ikv.org.tr/ikv_dergi/ikv_haziran_2019/html/78/index.html#zoom=z, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁴⁰ A.g.e.

⁴¹ A.g.e.

⁴² *Bloomberg*, (2019), *Trump, Xi Seek to Restart Trade Talks at Japan G-20; Stocks Jump*,

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-18/trump-says-he-ll-have-extended-meeting-with-xi-stocks-rally>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁴³ *Financial Times*, (2019), *Trump and Xi's 'sidelines' meeting set to overshadow G20 summit*,

<https://www.ft.com/content/d4c5cffa-97ea-11e9-8cfb-30c211dcd229>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁴⁴ *BBC News*, (2019), *G20 summit: Trump and Xi agree to restart US-China trade talks*,

<https://www.bbc.com/news/world-48810070>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁴⁵ *CNBC*, (2019), *Trump says he agreed with Xi to hold off on new tariffs and to let Huawei buy US products*,

<https://www.cnbc.com/2019/06/29/us-china-trade-war-trump-and-xi-meet-at-g-20-summit-in-osaka.html>,

Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁴⁶ A.g.e.

⁴⁷ *Euronews*, (2019), *China and U.S. trade negotiators to meet in Shanghai July 30-31*

<https://www.euronews.com/2019/07/25/china-and-us-trade-negotiators-to-meet-in-shanghai-july-30-31>,

Erişim Tarihi: Temmuz 2020

tarım ürünleri ihraç etmesi ve karşılığında ABD'nin Çin'e uyguladığı yaptırımları azaltması ekseninde şekillense de kaydedilen ilerleme sınırlı oldu.⁴⁸ Şangay'daki görüşmelerden bir gün sonra Beyaz Saray'dan şaşırtan bir açıklama geldi ve Başkan Trump, sosyal medya platformu *Twitter* üzerinden 1 Eylül itibarıyla geçerli olacak şekilde Çin'den ithal edilen 300 milyar dolar değerindeki ürüne %10 gümrük vergisi getirileceğini duyurdu. Sözü edilen vergilerin yürürlüğe girmesi durumunda Çin'in ABD'ye ihraç ettiği elektronik ürünler ile tekstil malları da dâhil olmak üzere neredeyse tüm ihraç kalemlerini kapsayacağı ifade edildi.⁴⁹ Tam işler yoluna girdi derken gelen bu hamlenin devamında 6 Ağustos'ta ABD Hazine Bakanlığı, Çin'i kur manipülasyonu yapmakla suçladı ve hemen akabinde bazı Çin firmaları ABD'den tarım ürünü almayı durdurdu.⁵⁰

Bu sürecin devamında 23 Ağustos'ta Çin Devlet Konseyi Tarife Komisyonu 75 milyar dolar değerinde 5.078 tane ABD menşeli ürüne 1 Eylül 2019 ve 15 Aralık 2019 tarihlerinden itibaren geçerli olacak şekilde %5 ve %10 gümrük tarifesi uygulanacağını duyurdu. Aynı gün Pekin yönetimi tarafından yılın başından beri muaf tutulan ABD menşeli otomobil ve otomobil parçalarına 15 Aralık itibarıyla da vergi getirileceği kamuoyu ile paylaşıldı.⁵¹ Tartışmaların ardından 1 Eylül'de ABD, 125 milyar dolar değerinde Çin ürününe vergi uygulamaya başladı ve bu kapsamda ayakkabı, bebek bezi, akıllı telefon, bulaşık makinesi ve ince ekran televizyonlar da dâhil olmak üzere birçok ürün etkilendi.⁵² Aynı gün itibarıyla Pekin yönetiminin 75 milyar dolar değerindeki ABD ürününe uygulayacağı gümrük vergisi de yürürlüğe girdi.

11 Eylül'de durulan sular sayesinde taraflar az da olsa geri adım attı ve bu sayede Çin, 16 ABD ürününe ek vergi getirmeyi, benzer şekilde ABD de 250 milyar dolar değerindeki Çin ürününe uygulanan vergileri artırmayı rafa kaldırdı.⁵³ Başkan Trump'ın attığı adım sonucunda Çin Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu ile Ticaret Bakanlığı ABD'den ithal edilen ve en önemli kalemler arasında yer alan soya fasulyesi, domuz eti ve diğer çiftlik ürünlerine ek vergi getirilmeyeceğini duyurdu.⁵⁴ Ardından 20 Eylül'de ABD Ticaret Temsilciği yayımladığı liste ile Çin'den ithal edilen ve aralarında kimyasallar, tekstil ürünleri, mekanik ve elektronik ekipmanlar ile çelik ürünlerinin yer aldığı 437 ürünün vergilerden muaf tutulacağını duyurdu.

⁴⁸ A.g.e.

⁴⁹ A.g.e.

⁵⁰ *South China Morning Post*, (2019), *China suspends purchases of US farm products in retaliation for 'serious violation' of trade deal between Xi Jinping and Donald Trump*, <https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3021540/china-suspend-purchases-us-farm-products-retaliation-serious>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁵¹ CNBC, (2019), *China will retaliate with tariffs on \$75 billion more of US goods and resume auto tariffs*, <https://www.cnbc.com/2019/08/23/china-to-retaliate-with-new-tariffs-on-another-75-billion-worth-of-us-goods.html>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁵² *The Guardian*, (2019), *US and China begin imposing new tariffs as trade war escalates*, <https://www.theguardian.com/business/2019/sep/01/us-and-china-begin-imposing-new-tariffs-as-trade-war-escalates>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁵³ A.g.e.

⁵⁴ *Politico*, (2019), *China to exempt U.S. pork and soybeans from additional trade war duties, in response to Trump's tariff delay*, <https://www.politico.com/story/2019/09/13/china-trump-trade-war-tariff-delay-1494507>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

10-11 Ekim 2019 tarihlerinde Vaşington'da taraflar arasında gerçekleştirilen üst düzey görüşmelerin ardından ABD Başkanı Trump, tarafların ticaret anlaşmasının birinci fazının çerçevesini oluşturduğunu ve birkaç hafta içerisinde son halinin verileceğini müjdeledi.⁵⁵ Bir buçuk yılı aşkın süredir taraflar arasında bir dargın bir barışık şekilde devam eden ticaret savaşlarında anlaşmanın ufukta belirdiğinin açıklanması, yüreklere su serpti. Başlangıçta 2019 yılı Kasım ayında imzalanması planlanan anlaşmaya ilişkin 11 Ekim'de Başkan Trump tarafından Oval Ofis'te yapılan açıklamada, anlaşma ile Çin'in 40 ile 50 milyar dolar arasında Amerikan tarım ürününü alacağı, ABD şirketlerinin Çin'de daha iyi korunacağı, karşılığında ise ABD'nin daha fazla Çin ürününe vergi getirmeyeceği belirtildi.⁵⁶ 18 Ekim'de USTR tarafından yapılan açıklamada ise 1 Eylül'den itibaren getirilen %15 oranındaki ek vergiye tabii olan ürünlerden bazılarında 31 Ekim'den başlayarak 31 Ocak 2020'ye kadar muafiyet tanınacağı kaydedildi.⁵⁷

ABD ile Çin arasında görüşmeleri süren Birinci Faz Ticaret Anlaşması'na ilişkin 13 Aralık 2019 tarihinde önemli bir gelişme yaşandı ve taraflar arasında uzlaşa sağlandığı kamuoyu ile paylaşıldı.⁵⁸ 15 Aralık'ta yürürlüğe girmesi öngörülen ve tüketim malları ile akıllı telefonlar ve dizüstü bilgisayarlar gibi elektronik ürünlerini kapsamaya öngörülen vergilerden iki gün önce gelen uzlaşa haberi ile 160 milyar dolar değerinde ürün %15'lik vergiden kurtulmuş oldu.⁵⁹ Aynı zamanda Vaşington yönetimi, 1 Eylül 2019 tarihinde Çin'den ithal edilen 120 milyar dolarlık ürüne getirilen vergilerin %15'ten %7,5'e düşürülmesi kararını aldı.⁶⁰ Öte yandan 250 milyar dolar değerindeki Çin ürününe uygulanan %25'lik gümrük vergisinin yürürlükte kalmaya devam edeceği ve görüşmelerde kaydedilecek ilerlemelere göre tekrar ele alınacağı ifade edildi. Varılan uzlaşıda Çin'in gelecek iki yıl içerisinde en az 200 milyar dolar değerinde ABD mal ve hizmetini satın alması, getirmeyi düşündüğü ek vergileri rafa kaldırması ve fikri mülkiyet tedbirlerini uygulaması kararlaştırıldı.

3. Derin Bir "Oh" Vakti (mi?): ABD-Çin Birinci Faz Ticaret Anlaşması

2019 yılının son aylarında olumlu gelişmelerin yaşandığı ABD ile Çin arasındaki Birinci Faz Ticaret Anlaşması, 15 Ocak 2020 tarihinde uzun süredir devam eden ticari gerginlikleri de sonlandırması ümidiyle imzalandı. Beyaz Saray'da ABD Başkanı Donald Trump ile Çin Devlet Başkan Yardımcısı Liu He'nin katılımıyla gerçekleşen imza

⁵⁵ *The New York Times*, (2019), *Trump Reaches 'Phase 1' Deal With China and Delays Planned Tariffs*, <https://www.nytimes.com/2019/10/11/business/economy/us-china-trade-deal.html>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁵⁶ A.g.e.

⁵⁷ *Office of the US Trade Representative*, (2019), *USTR Statement on Section 301 Tariff Exclusions on Chinese Imports*, <https://ustr.gov/issue-areas/enforcement/section-301-investigations/section-301-china/china-section-301-tariff>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁵⁸ *Office of the US Trade Representative*, (2019), *United States and China Reach Phase One Trade Agreement*, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2019/december/united-states-and-china-reach>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁵⁹ A.g.e.

⁶⁰ *Sandler, Travis & Rosenberg, P.A.* (2019), *U.S. to Suspend, Roll Back Tariffs on Imports from China*, <https://www.strtrade.com/news-publications-tariff-import-China-4B-4A-301-USTR-121619.html>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

töreninde, Başkan Trump Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nı "tarihi" ve "dönüştürücü" olarak nitelendirirken, Çin tarafından ise "kazan-kazan" yorumları geldi.⁶¹

Resim 1: 15 Ocak 2020 tarihinde Beyaz Saray'da gerçekleşen ABD-Çin Birinci Faz Ticaret Anlaşması imza töreni

ABD ile Çin arasında uzun uğraşlardan ve tarifelerle geçen zorlu bir misilleme döneminden sonra imzalanan Birinci Faz Ticaret Anlaşması, 91 sayfa uzunluğunda ve fikri mülkiyet hakları, teknoloji transferi, gıda ve tarımsal ürünler, finansal hizmetler, döviz düzenlemesi, ticaretin genişletilmesi, ihtilafların çözümü ve son hükümler olmak üzere sekiz bölümden oluşuyor.⁶² Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın kapsamı incelendiğinde bazı önemli noktalar göze çarpıyor. İlk olarak Çin, 2017 yılını esas alarak 2020 ve 2021 yıllarında sanayi ürünleri, hizmetler, tarımsal ürünler ve enerji olmak üzere dört alanda ABD'den gerçekleştireceği ithalatı 200 milyar dolar artırma taahhüdünde bulundu.⁶³ Bunun 76,7 milyar dolarlık kısmının 2020 yılında, 123,3 milyar dolarlık kısmının ise 2021 yılında hayata geçirilmesi planlandı.

Çin'in ABD'den artırmayı taahhüt ettiği ithalat kapsamında 2020'de 32,9 milyar dolar ve 2021'de 44,8 milyar dolar olmak üzere 77,8 milyar dolarlık sanayi ürünü ile 2020'de 18,5 milyar dolar ve 2021'de 33,9 milyar dolar olmak üzere 52,4 milyar dolar enerji alımı yer alıyor.⁶⁴ Ayrıca Çin, ABD'den 2020'de 12,8 milyar dolar ve 2021'de 25,1 milyar dolar olmak üzere toplam 37,9 milyar dolarlık hizmet ile 2020'de 12,5 milyar dolar ve

⁶¹ BBC News, (2020), ABD ile Çin 'birinci faz' ticaret anlaşması imzaladı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51129380>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁶² China Briefing, (2020), US, China Sign Phase One Trade Deal: How to Read the Agreement, <https://www.china-briefing.com/news/us-china-phase-one-trade-deal-takeaways-businesses-global-trade/>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁶³ US-China Economic and Security Review Commission, (2020), The U.S.-China "Phase One" Deal: A Backgrounder, <https://www.uscc.gov/sites/default/files/2020-02/U.S.-China%20Trade%20Deal%20Issue%20Brief.pdf>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁶⁴ Sputnik, (2020), ABD ve Çin, Birinci Faz Ticaret anlaşmasını imzaladı, <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/202001151041016422-abd-ve-cin-birinci-faz-ticaret-anlasmasini-imzaladi/>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

2021'de 19,5 milyar dolar olmak üzere toplamda 32 milyar dolar tarım ürünü alma sözü verdi.⁶⁵

Tablo 1: ABD-Çin Birinci Faz Ticaret Anlaşması Kapsamında Çin'in Artırmayı Taahhüt Ettiği ABD İthalatı (milyar dolar)

Ürün Türü	2020	2021	İki yıllık toplam
Sanayi ürünleri	32,9	44,8	77,7
Enerji ürünleri	18,5	33,9	52,4
Hizmetler	12,8	25,1	37,9
Tarım ürünleri	12,5	19,5	32
TOPLAM	76,7	123,3	200

Kaynak: ABD-Çin Ekonomik ve Güvenlik İnceleme Komisyonu

Diğer yandan Çin, ABD şirketlerine ait fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve teknoloji transferine ilişkin zorlamalardan kaçınılmasına dikkat edeceğini açıkladı. Bu kapsamda teknoloji transferinin piyasa şartlarına, gönüllülüğe ve karşılıklı anlaşmaya bağlı devam edebileceği belirtildi.⁶⁶ İmzalanan anlaşma uyarınca Çinli yetkililer, yabancı şirketlere Çin pazarına girebilmeleri için yerli şirketlere teknolojilerini transfer etme zorunluluğu dayatmama konusunda taahhütte bulundu. Çin'in telif haklarına ilişkin ihlallerde para cezasını artırması ve ayrıca *MasterCard* ve *Visa* gibi elektronik ödeme yöntemlerini daha çok kullanması da planlanıyor.⁶⁷ Diğer yandan Çin, resmi para birimi olan yuanın değerini düşürmek suretiyle ihracatını daha ucuza getirmeye yönelik faaliyetlerini de sonlandırmak yönündeki iradesini ortaya koydu.

Tüm bunlar karşısında yaklaşık Mart 2018'den beri Çin aleyhinde özellikle ticaret sahnesinde saldırgan bir tavır takınan ABD ise imzalanan Birinci Faz Ticaret Anlaşması ile 1 Eylül 2019 tarihinde hayata geçirdiği 120 milyar dolar değerindeki Çin ürününe

⁶⁵ Reuters, (2020), *What's in the U.S.-China Phase 1 trade deal*, <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-details-factbox/whats-in-the-us-china-phase-1-trade-deal-idUSKBN1ZF2IF>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁶⁶ A.g.e.

⁶⁷ Politico, (2020), *Here's what's in the U.S.-China trade deal*, <https://www.politico.com/news/2020/01/15/what-is-in-us-china-trade-deal-099399>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

uygulanen %15'lik vergiyi yarıya düşürerek %7,5'e indirme taahhüdünde bulundu.⁶⁸ Öte yandan 250 milyar dolar değerinde Çin ithalatına getirilen %25 oranındaki gümrük vergisinin ilk etapta yürürlükte kalmaya devam etmesi, İkinci Faz Ticaret Anlaşması müzakerelerinde ele alınması kararlaştırıldı (bkz. Tablo 2).⁶⁹

Tablo 2: Tarifelerin ABD-Çin Birinci Faz Ticaret Anlaşması Uyarınca Son Hali

ABD'nin Çin Ürünlerine Getirdiği Vergiler			
Liste	Etkilenecek ithalat tutarı	Başlangıç tarihi	Vergi oranı
Liste 1	34 milyar dolar	6 Temmuz 2018	%25
Liste 2	16 milyar dolar	23 Ağustos 2018	%25
Liste 3	200 milyar dolar	24 Eylül 2018	%10
		10 Mayıs 2019	%25
Liste 4A	300 milyar dolar	1 Eylül 2019	%15
		14 Şubat 2020	%7,5
Liste 4B		15 Aralık 2019	İptal edildi
Çin'in ABD Ürünlerine Getirdiği Vergiler			
Liste	Etkilenecek ithalat tutarı	Başlangıç tarihi	Vergi oranı
Liste 1	34 milyar dolar	6 Temmuz 2018	%25
Liste 2	16 milyar dolar	23 Ağustos 2018	%25
Liste 3	60 milyar dolar	24 Eylül 2018	%5 ve %10
		1 Haziran 2019	%5, %10, %20 ve %25
Liste 4A	75 milyar dolar	1 Eylül 2019	%5 ve %10
		14 Şubat 2020	%2,5 ve %5
Liste 4B		15 Aralık 2019	Durduruldu

ABD ile Çin arasında 15 Ocak'ta imzalanan Birinci Faz Ticaret Anlaşması, 14 Şubat 2020 tarihinde yürürlüğe girdi. Ancak söz konusu Anlaşma, ticaret savaşlarına giden yolda önemli etmenler olarak gösterilen bazı yapısal sorunlara dokunmadığı ve bunları ötelediği gerekçesiyle bir hayli eleştirildi. Örnek vermek gerekirse, Çin'in sanayi politikasına fazlasıyla başvurması ve şirketlere yüksek miktarda devlet teşviki sağlaması gibi konular, Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın içeriğinde yer almıyor. Bunların yanı sıra çalışma grubu ziyaretleri ve yüksek düzey yetkililerin bir araya gelmesi gibi yollar vasıtasıyla Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın uygulanmasına ilişkin açığa çıkabilecek diğer sorunların çözüme kavuşturulması amaçlanıyor. Bu süreçlerin işe yaramaması durumunda tarifelerin tekrar uygulanmasının ya da başka yaptırımların hayata geçirilmesinin gündeme gelebileceği ifade ediliyor.

ABD ile Çin arasındaki İkinci Faz Ticaret Anlaşması'na ilişkin müzakerelerin ise Kasım ayında gerçekleştirilecek ABD başkanlık seçimlerinden önce başlaması planlanıyordu.⁷⁰ Ancak neredeyse hiçbir şeyin planlandığı gibi gitmediği bir yıl olan 2020'nin tüm dünya için olduğu gibi ABD ile Çin arasında zorlu günlerin ardından sağlanan uzlaşma için de planların ötesinde başka tasavvurları vardı.

⁶⁸ A.g.e.

⁶⁹ A.g.e.

⁷⁰ CNBC, (2020), *Trump signs 'phase one' trade deal with China in push to stop economic conflict*, <https://www.cnbc.com/2020/01/15/trump-and-china-sign-phase-one-trade-agreement.html>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

4. Ticaret Savaşlarından Virüs Tartışmalarına: ABD-Çin Ateşkesi Sürdürülebilir mi?

Tam taraflar arasında uzlaşmaya varıldı ve 18 ayın ardından ateşkes sağlandı derken, 2019 yılı Aralık ayının sonunda yavaş adımlarla Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan yeni nesil koronavirüs, 2020 yılında tüm dünyanın gündemine bomba gibi düştü. Son verilere göre dünya genelinde 21 milyona yakın kişiye bulaşan koronavirüs, 760 binden fazla kişinin hayatını kaybetmesine sebep oldu.⁷¹ Merkez üssünü kısa zamanda Çin'den Avrupa'ya oradan da Amerika kıtasına çeviren virüs, 18 ayın ardından birbirine zeytin dalı uzatan ABD ile Çin arasında yeni bir gerginliğin fitilini ateşledi.

Milliyetçi tutumuyla tanınan ABD Başkanı Donald Trump, Çin'den dünyaya yayılan koronavirüsü laboratuvarlarda üretildiği ve bilinçli bir şekilde yayılmasına izin verildiği gibi gerekçelerle birçok kez "Çin virüsü" olarak tanımladı.⁷² DSÖ'yü Çin'in yanında olmakla ve koronavirüse ilişkin başlangıçtaki verileri saklamakla suçlayan Donald Trump, uluslararası arenayı yeniden Çin aleyhinde kışkırtmaya başladı. Böyle bir ortamda hem yaklaşık iki yılın ardından zorlu süreçlerin sonrasında mutabakat sağlanan ve 14 Şubat'ta yürürlüğe giren Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın hem de ABD-Çin ticari ve ekonomik ilişkileri ile İkinci Faz Ticaret Anlaşması'na ilişkin görüşmelerin geleceği merak konusu oldu.

Koronavirüs salgınının ABD ile Çin arasındaki stratejik rekabeti artırdığını ve Ocak ayında imzalanarak Şubat ayında yürürlüğe giren Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın uygulanması için gerekli ekonomik koşulları bozacağını düşünen uzmanlar, küresel salgının sağlanan uzlaşmaya gölge düşürebileceği görüşünde.⁷³ Koronavirüs sebebiyle tarafların kamuoylarında diğerine karşı daha sert bir tutum benimseyeceğine ilişkin görüşün iyice netlik kazandığı belirtiliyor. Salgının tüm dünyayı etkilemesi ve çıkış kaynağına ilişkin sertleşen söylemler, Çin ile ABD arasındaki kısa süreli ateşkesin kaybolmasına ve İkinci Faz Ticaret Anlaşması için umut beslememek gerektiğine yönelik görüşleri artırıyor. Ayrıca Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın ABD'nin teknoloji transferi, devlet teşviki ve işletmelerin desteklenmesi gibi alanlardaki memnuniyetsizliklerini gidermediği ve koronavirüsün de etkisiyle hem taraflar arasında yeni tarifelerin gündeme gelmesinin hem de İkinci Faz Ticaret Anlaşması'na ilişkin müzakerelerin ertelenmesinin olası olduğu söyleniyor.

ABD ile Çin arasında yaklaşık iki yıl süren gerginliklerin ardından zar zor sağlanan ateşkesi tehlikeye atma ihtimalinin yanı sıra koronavirüsün yılın ilk yarısında dünya ekonomisi ve ticareti üzerinde yarattığı tahribat da çok büyük. 1990'lı yılların sonu, 2000'li yılların başından itibaren küreselleşmenin etkisiyle tüm dünyaya yayılan tedarik zincirleri ve bu zincirlerdeki Çin hegemonyası, "dünyanın fabrikası" olarak nitelendirilen ülkeyi koronavirüsün patlak vermesiyle büyük bir dar boğaza soktu.⁷⁴ 2008 uluslararası

⁷¹ John Hopkins University & Medicine, (2020), <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁷² The New York Times, (2020), *Blaming China for Pandemic, Trump Says U.S. Will Leave the W.H.O.*, <https://www.nytimes.com/2020/05/29/health/virus-who.html>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁷³ Brink, (2020), *COVID-19 Risks Reigniting US-China Trade War*, <https://www.brinknews.com/covid-risks-reigniting-us-china-trade-war-economic-recovery-recession/>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁷⁴ The Economist, (2020), *China is the world's factory, more than ever*, <https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/06/23/china-is-the-worlds-factory-more-than-ever>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

mali krizinin yaralarından daha derinlerini açtığı birçok uzman tarafından dile getirilen koronavirüs, salgının ilk günlerinden itibaren çıkış noktası Çin'den başlayarak domino etkisiyle küresel ekonomi ve ticareti ağır bir krize sürükledi.

Hâlihazırda Dünya Bankası, OECD, BM ve DTÖ gibi uluslararası kuruluşlar tarafından küresel ekonomiye ve ticarete ilişkin dile getirilen beklentilerde, 2020 yılı için büyük düşüşler öngörülüyor. DTÖ'nün tahminleri 2020 yılında küresel ticaretin iyi senaryoda %13, kötü senaryoda %32 ve hatta daha fazla düşebileceği yönündeyken, BM tarafından Mayıs ayının başında yayımlanan raporda küresel ekonominin 2020 yılında %3,2 daralacağı ortaya kondu.⁷⁵ Söz konusu rapora göre, 2020 ve 2021 yıllarında koronavirüs kaynaklı yaşanacak toplam küresel gelir kaybı 8,5 trilyon dolara yakın ve bu son dört yıldaki hasılanın çoğunluğunu kaybedeceğimiz anlamına geliyor.⁷⁶

2020 yılının ilk çeyreğinde GSYH'si %6,8 azalan Çin'e baktığımızda ise IMF tarafından Haziran 2020'de yayımlanan Dünya Ekonomik Görünümü Raporu'nda (*World Economic Outlook Update*) bu yıl gerçekleşmesi beklenen toplam GSYH artışının %1 olduğunu görüyoruz.⁷⁷ 2021 için tüm dünyada beklenen ekonomik toparlanma öngören IMF Çin için %8,2'lik bir GSYH artışı açıklasa da ülkede azalan tüketici talebinin ve sekteye uğrayan küresel tedarik zincirlerinin kısa zamanda iyileşmesini beklemek çok gerçekçi değil. Nitekim OECD tarafından yapılan tahminlere göre Çin'in ekonomik büyümesi 2024'e kadar %5'in altında seyredecek, 2035'e kadar ise %2 civarında gerçekleşecek.⁷⁸ Tüm bunların yanında koronavirüs aşısının gecikmesi ve dünyayı saran ikinci dalga endişesi, Çin'in ABD ile imzaladığı Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nda artırmayı taahhüt ettiği ithalat kalemlerinin gerçekliğine ilişkin büyük soru işaretleri yaratıyor.

Koronavirüsün etkisinin küresel ölçekte hissedilmeye başlandığı mart ayı itibarıyla aksayan küresel tedarik zincirleri, Çin'in ABD'den gerçekleştirdiği toplam ithalatın %1,3 azalmasına sebep oldu.⁷⁹ Bunun ardından mayıs ayında ABD Başkanı Donald Trump, Pekin yönetiminin Birinci Faz Ticaret Anlaşması kapsamında taahhüt ettiği ithalat artışlarını gerçekleştirmemesi durumunda fesih yoluna gideceğini açıkladı.⁸⁰ Çin'in Anlaşma kapsamında ithalatını artırma sözü verdiği ürünlerin alımları incelendiğinde, ham petrolde sadece 114 milyon dolarlık alımın gerçekleştiğini, bunun bir önceki yıl gerçekleşen ithalatın altında kaldığını görüyoruz.⁸¹ Öte yandan Çin'in ABD'den satın aldığı tarım ürünleri ve soya fasulyesinde yılın ilk çeyreğinde az da olsa artış yaşandığı

⁷⁵ BM, *World Economic Situation and Prospects as of mid-2020*, https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/WESP2020_MYU_Report.pdf, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁷⁶ A.g.e.

⁷⁷ IMF, (2020), *World Economic Outlook Update*, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁷⁸ A.g.e.

⁷⁹ *Global Times*, (2020), *US trade war, COVID-19 impact – What China's Q1 trade data tells us?*, <https://www.globaltimes.cn/content/1185599.shtml>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁸⁰ *The Coronavirus Pandemic*, (2020), *Coronavirus: can China and the US uphold the phase one trade deal amid Covid-19?*, <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3082998/coronavirus-can-china-and-us-uphold-phase-one-trade-deal-amid>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

⁸¹ A.g.e.

belirtiliyor. Söz konusu dönemde ABD'den ithal edilen soya fasulyesi ithalatı %210 ve domuz eti ithalatı %640 artış göstermiş olup, toplam tarım ürünü ithalatı %110 arttı.⁸²

Öte yandan her ne kadar ABD Başkanı Donald Trump, fesih yoluna gidilmesi ya da yeni tarifelerin uygulanması gibi söylemlerle Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın sürdürülebilirliğine gölge düşürse de özellikle iş çevrelerinden ticaret savaşlarının devam etmemesine ve Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nın uygulanmasına yönelik talepler geliyor.⁸³ Daralan küresel ekonomi ve ticaretten nasibini alan Çin ekonomisinin Birinci Faz Ticaret Anlaşması kapsamındaki tüm taahhütlerini kısa vadede hayata geçirmesi çok kolay görünmese de köprülerin yıkılmaması gerektiğini savunan iş dünyası, koronavirüsün tahribatlarına bir de ticaret savaşlarının eklenmemesini umut ediyor. Ancak Donald Trump, açık bir şekilde Çin ile İkinci Faz Ticaret Anlaşması'nı şu an için düşünmediğini belirterek bu umutları biraz baltalamış bulunuyor.⁸⁴ Benzer şekilde ABD ile Çin arasında Temmuz ayının sonunda yaşanan konsolosluk kapama krizi ve ABD'de kasım ayında gerçekleşecek başkanlık seçimleri dikkate alındığına taraflar arasında Birinci Faz Ticaret Anlaşması ile sağlanan kısa süreli ateşkesin çok uzun sürmeyeceğini ve İkinci Faz Ticaret Anlaşması'nın yakın gelecekte masaya gelmeyeceğini söylemek çok zor değil.

ABD ile Çin arasında başta ticaret olmak üzere ilişkilerin gidişatını etkileyecek bir diğer önemli faktör de ABD'de yaklaşan başkanlık seçimleri. 3 Kasım'da gerçekleşecek seçimlerde Cumhuriyetçilerin adayı ve hâlihazırda ABD Başkanı olan Donald Trump ile Demokratların adayı Joe Biden yarışacak. ABD ile Çin arasındaki ilişkinin geleceğinde sandıktan çıkacak sonucun rüzgârın yönünü değiştirebileceği yorumları yapılıyor. Nitekim Çin karşısındaki sert tutumunu seçimlere kadar artırarak sürdürmesi beklenen ve rakibi Biden'ı "fazla rahat" olmakla eleştiren Donald Trump'ın tekrar göreve gelmesi durumunda radikal bir değişiklik beklemek çok gerçekçi olmayacaktır.

Başkan Trump'a nazaran daha ılımlı bir tutum sergileyen Joe Biden'ın seçilmesi durumunda ise ABD-Çin ilişkilerinde Trump'ın ortaya koyduğu daha korumacı ve karşılıklı restleşmelere dayalı sert seyrin yerini daha liberal bir yaklaşıma bırakacağı öngörülüyor. Ancak Amerikan şirketlerinin giderek daha fazla fikri mülkiyet haklarından şikâyetçi olması ve Çin'in teknoloji transferi politikalarından duyulan rahatsızlıkların yanı sıra son olarak Hong Kong meselesinde Çin ile Birleşik Krallık geriliminde gündeme getirilen insan hakları ihlalleri Biden'ın başkanlık koltuğuna oturması halinde Çin ile ABD ilişkilerinde belirleyici unsurlar olmaya devam edecek.

5. Sonuç

Dünya, 2018 yılının başından beri özellikle ticaret alanında artan korumacılıkla ve saldırganlıkla karşı karşıya. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra liberalizmden yana dönen kantarın topuzunun son yıllarda yön değiştirmesi, bilinen öğretileri sarsan bir boyuta ulaştı. Bu sürecin direksiyonunda ABD'nin oturması, hem kendi döşediği taşları yıkması

⁸² A.g.e.

⁸³ A.g.e.

⁸⁴ *Politico*, (2020), *Trump discounts chances of new China trade deal*,

<https://www.politico.com/news/2020/07/10/trump-new-china-trade-deal-356389>, Erişim Tarihi: Temmuz 2020

anlamına geldi hem de dünyanın en büyük ekonomisi olarak ne yazık ki kötü örnek olmasına yol açtı.

2018'den 2020'ye kadar özellikle ABD ile Çin arasında vuku bulan ticaret savaşları öyle bir misilleme halini aldı ki tarafların birbirine uyguladığı çoğu vergi aynı gün yürürlüğe girdi. Liderlerin ülkelerinin arasındaki ticaret bağlarını deyim yerindeyse "çocuk oyuncağına" döndürdüğü bir dönemde bunun hem kendi tüketicilerine, işletmelerine ve refahlarına hem de küresel kalkınmaya etkileri son derece olumsuz oldu. Yine de özellikle G20 gibi büyük zirveler kapsamında uluslararası kamuoyunun da beklentileri doğrultusunda varılan uzlaşmalar, zaman zaman yüreklere su serpti ve Ocak 2020'de imzalanan Birinci Faz Ticaret Anlaşması ile gerginliklerin geride kalacağına dair umutlar arttı.

Çin'in ABD karşısındaki ticaret fazlasını azaltmak amacıyla ithalatını artırmasını ve bunun karşılığında ABD'nin Çin'e uyguladığı gümrük tarifelerini sonlandırmasını öngören Birinci Faz Ticaret Anlaşması, Çin'in yerel işletmelerine sağladığı devlet destekleri gibi konulara yönelik çözümler üretmese de "kötünün iyisi" denen ve başlangıç için uzlaşma umutlarını yükselten bir girişim oldu. Ancak tam da imzaların atıldığı günlerde sinsice tüm dünyaya yayılmaya başlayan koronavirüs, küresel çapta yol açtığı aksaklıklar ile ülke ekonomilerinde ve uluslararası ticarete ağır darbelere yol açtı.

En temel ürünlerin temininden küresel ekonominin toparlanmasına kadar birçok konunun akıbeti merak edilirken, ABD ile Çin arasında uzun uğraşlardan sonra imzalanan Birinci Faz Ticaret Anlaşması kapsamındaki taahhütlerin ne kadar hayata geçirilebileceğine dair soru işaretleri mevcut. Yılın ilk çeyreğinde Çin'in ABD'den genel ithalatı düşmüş olsa da söz verdiği alanlar kapsamındaki artışlar, ülkenin Anlaşmayı sürdürme niyetini ortaya koydu. Diğer yandan ABD'nin de içinde bulunduğu darboğaz ve özel sektörden ticaret savaşı istenmediğine dair gelen talepler, umutları yeşertmiş olsa da Başkan Trump'ın temmuz ayında İkinci Faz Ticaret Anlaşması'nı düşünmediğine dair demeçleri ve taraflar arasında yaşanan konsolosluk kapama krizi sağlanan ateşkesin uzun sürmeyebileceği sinyallerini veriyor.

Dünya ticaretinin bu en güçlü iki aktörü arasındaki gelişmeler hiç şüphesiz ki üçüncü ülkeleri doğrudan etkileyecek. Hâlihazırda Gümrük Birliği vasıtasıyla AB dış politikasına büyük ölçüde entegre olan Türkiye'nin küresel tedarik zincirlerinde daha fazla yer alabilmesi ve katma değerli ürünlerin üretiminden ve ihracatından daha fazla pay alabilmesi için ABD-Çin ticaret savaşlarının yanında buna AB'nin ne şekilde dâhil olduğunu ve nasıl bir strateji izlediğini yakından takip etmesi de şart.